

ג' ל' ו' ב' ו' ת' ל' ע' י' ו' נ' ב' פ' ר' ש' ת' ה' ש' ב' ו' ע'

8

כ"ב פסוק ב'

משפטים (תשי"ט)

א. לא תהיה אחרי רבים לרעות

מכילתא: ממשמע שאין אתה הווה עמהם לרעה אבל אתה הווה עמהם לטובה. כי צד? שנים עשר מזכין ואחר עשר מחייבין - זכאי. שלשה עשר מחייבין ועשרה מזכין - חייב או אחד עשר מזכין ושנים עשר מחייבין, שומע אני יהא חייב? ת"ל: "לא תענה על ריב" - אמרה תורה: הרוג על פי עדים, הרוג על פי מטים, מה עדים בשנים אף מטים בשנים! או אחד עשר מזכין ואחד עשר מחייבין ואחד אומר: "איני יודע" - הרי זו אזהרה לדין, שלא יטה אלא לכף זכות, ת"ל: "לא תענה על ריב לנסות אחרי רבים להטות".

1) כיצד מוסבר בדבריהם המושג "לרעות"? (ר' ש.ר. הירש מפנה אותנו לשמוש המלה "רע" בנויקרא ה' ד' "להרע או להיטיב").

2) אל מי פונה הפ' בדבריו "לא תענה על ריב"?

3x) באיזה אפן משתמשת המכילתא בפ' "לא תענה על ריב" כדי להוכיח שאין הורגים בהכרעת דין אחד?

ב. ולא תענה על רב לנסות

סנהדרין ל"ו ע"א: דיני נפשות מתחילין מן הצד. מנא הני מלי? מר רב אחא בר פפא אמר קרא: "ולא תענה על ריב", - לא תענה על רב. רבא בר בר חנא אמר ר' יוחנן מהכא: (שמואל א' כ"ה): "ויאמר דוד לאנשיו: חגרו איש חרבו" ויחגרו איש חרבו ויחגור גם דוד את חרבו".

א תפארת ישראל: שכך מושב הסנהדרין: הקטנים בחכמה יושבין מן הצד מכאן ומכאן והגדולים יושבים באמצע ליטא וליתן. מתחילין מן הקטנים שיושבין מן הצד, שיאמרו דעתם, ואחר כך אומר הגדול.

1) מה הטעם לדין זה?

2) מה הרמז בפסוקנו לדין זה?

3x) מה הראיה ממעשה דוד ואנשיו בשמ' א' כ"ה?

ג. ולא תענה על ריב לנסות.

הרמב"ם הלכות סנהדרין פרק י' הלכה א':

אחד מן הדיינים בדיני נפשות, שהיה מן המזכים או מן המחייבים, לא מפני שאמר דבר הנראה לו בדעתו אלא נטה אחר דברי חברו, הרי זה עובר בלא תעשה, ועל זה נאמר: "ולא תענה על ריב לנסות". מפי השמועה למדו, שלא תאמר בשעת מנין: 'דיי שאהיה כאיש פלוני' אלא אמור מה שלפניך.

1) כיצד מתפרשת מתוך דבריו המלה "לנסות"?

2) הסבר את הבטוי: "מפי השמועה למדו"!

ד. רש"י:

יש במקרא הזה מדרשי חכמי ישראל, אבל אין לטון המקרא מיושב בהם על אפניו.

מכאן דרשו שאין מטיין לחובה בהכרעת דין אחד, וסוף המקרא דרשו "אחרי רבים להטות" - שאם יש שניים מחייבים יותר על המזכין הטה הדין על פיהם לחובה, ובדיני נפשות הכתוב מדבר. ואמצע המקרא דרשו "ולא תענה על ריב" - על רב, שאין חולקין על מופלא שבבית דין, לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד, לקטנים שבהם שואלין תחילה שיאמרו את דעתם.

ולפי דברי רבותינו כך פתרון המקרא: "לא תהיה אחרי רבים לרעות" לחייב מיתה בשביל דין אחד שירבו מחייבין על מזכין.

"ולא תענה" על הרב לנסות מדבריו, ולפי שהוא חסר יו"ד דרשו בו כך. "אחרי רבים להטות" - יש רבים שאתה נוטה אחריהם. ואימתי? בזמן שהם שניים המכריעין במחייבים. אבל היה עמהם לטובה, מכאן אמרו: דיני נפשות מטיין על פי עד אחד לזכות ועל פי שנים לחובה

...

ואני אומר ליטבו על אפניו כפשוטו, כך פתרונו:
"לא תהיה אחרי רבים לרעות": אם ראית רשעים מסין משפט, לא תאמר:
הואיל ורבי הם הנני נוטה אחריהם. "ולא תענה על ריב לנסות אחרי
רבים להטות" - ואם ישאל הנידון על אותו המשפט, אל תעננו על
הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים להטות את המשפט מאמתו, אלא אמור
את המשפט כאשר הוא וקולר יהא תלוי בצואר הרבים.

1x (1) כיצד למדו חז"ל מתוך פסוקנו שהמדובר בו הוא רק בדיני נפשות?

(2) במה"אין לשון המקרא מיושב על אופניו"אם נפרשנו כפי
שפרשוהו חז"ל? (3) כיצד מפרש רש"י את המושג "לרעות"
בגוד לדעת חז"ל?

א.ה. ולא תענה על ריב לנסות

הכתב והקבלה: פירושו המקרא סתום וכתב ר' נפתלי הירץ ויזל: נראה שכן
פרושו: מלת נסיה נופל על המסכים לדבר שלא משקול דעתו אלא
מנסיית לב, על דרך משל, שאוהב דבר זה אע"פ שכפי דרך שכלו לא
נכון לעשותו או שאין לו טעם בדעתו, כדרך "נסיתי לבי לעשות
חוקיך", כלומר. אע"פ שאיני מבין סודם, וכן "לכל אשר יחפוץ
יטנו", ורבים כאלה.

והנה מטבע לב האדם שיסמוך על דעת הגדול ממנו בחכמה וכשישמע
להיכן דעתו נוטה, יסכים עמו, מבלי שים לבבו לחקור באותו דבר,
והנטיה הזאת אסרה הכתוב;

ויש נטיה אחרת הפוכה מן הראשונה והיא, שאם כפי שכלו וחקירת
לבו ידון כך, וחבריו חולקים עליו, אע"פ שאין דבריהם נראים
בעיניו חייב לשמוע להם, ולבטל דעתו ולעשות כאשר יורו הרבים.

ועל שתי הנסיות הללו דבר הכתוב: "לא תענה על ריב לנסות",
היא הנטיה הראשונה, כלומר: כשתענה בדבר הריב, לא תענה חיוב
ופטור מנסיית לב אחרי דעת הגדול ממך, אלא חקור ואמור מה שלפניך;
והפך מזה "אחרי רבים להטות" כשנגמר הדין על פי דעת רבים החולקים
עליך, לא תעמוד על דעתך, אלא תטה לבבך לעשות כאשר יורו הרבים.
עד כאן דברי רנה"ו.

האם מסכימים דבריו עם דברי רש"י כפשוטו כך פתרונו?
או יש הבדל ביניהם, ואם כן - מהו?

ה פ ט ר ה

ירמיהו ל"ד.

א. שאלה כללית:

אברבנאל: הנבואה הזאת היתר בהיות ירושלם במצור הבבלים, כי אז כרתו
הברית על ענין העבדים, ונעשה זה (היינו: הברית שכרתו לשלח איש
את עבדו ואיש את שפחתו חפשיים לבלתי עבד בס עוד) כאשר עלו
הבבלים מעליהם) מפני השמועה ששמעו מחיל מצרים שהיה בא, וכפי
זה כבר היה חיל הכשדים במלחמה על ירושלם.

* הערה: לענין הפסקת המצור בגלל צאת חיל פרעה
ממצרים ללחם בחיל בבל, עיין פרק ל"ז א-יא.

התוכל להביא ראיה מפרקנו ששחרור העבדים וכריתת הברית קרו
בזמן הפסקת המצור כפי דעת אברבנאל.

ב. ט לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו העברי והעבריה חפשיים.

שד"ל: שכבר עבדו אותם כמה שנים יתר על שש. ואמר ווינימא, כי עשו זאת
כדרך שהיו עושים היונים ורומיים בשעת הדחק מפחד אויב, היו
משחררים העבדים כדי שילחמו בעדם בלב שלם.
וכשראו שהלכו להם הכשדים חזרו וכבשו לעבדים ולשפחות.
והנכון כי לא לכך עשו, אלא לשוב אל ה', וכמו שאמר ירמיהו למטה
בפ' ט"ו.

- 1) שתי סבות נתנות כאן לשחרור העבדים. אלו הם?
- 2) איזו משתיהן נראית לך האמת - לפי המסופר בפרקנו?
- 3) התוכל לתת ענין טעם שלישי שכול היה לגרום לשחרור העבדים?

ג. י"ז. הנני קורא לכם דרוור - נאום ה'.

אבן כספי: אדני כסף.

דרוש שני מצטרף, ואין הטעם שיהיה ה' דרוור בצרוף אל ה'חרב"הסמוך בכאן,
כי יהיה זה הפך המכוון, אבל היו משולחים לנפשם חפשיים מאת ה',
כי יעזבם מתחת הנהגתו וימסרם ביד ה'חרב.

- 1x הסבר את המלים המסומנות בקו.
- 2x מה הקשי בפסוק שאותו רצה ליטב?